

Da jeg møtte Tore Tang

**Et vitenskapelig essay om «stopp og sjekk» som
arbeidsmetode**

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2019

Kand.nr: 342

Antall ord: 6600

INNHOLDSFORTEGNELSE

HISTORIEN	3
KRITISK REFLEKSJON	4
TEORETISK REFLEKSJON	7
VAR KONTROLLEN HJEMLET?	7
STOPP OG SJEKK AV GEIR – MORALSK OG ETISK RIKTIG?	8
<i>Teleologisk teori – Konsekvensetikk</i>	8
<i>Deontologisk teori og pliktetikk</i>	10
DEN VIKTIGE MEN DOG VANSKELIGE BRUKEN AV POLITIBLIKKET.....	11
STOPP OG SJEKK VS. STOPP OG PRAT	13
DET RELASJONSETISKE ASPEKTET.....	14
<i>En treleddet relasjon</i>	14
<i>Politiets privilegerte adgang til menneskers urørlighetssone</i>	15
METODE	16
HVORFOR ET VITENSKAPELIG ESSAY?.....	16
SKRIVEPROSESSEN.....	16
AVSLUTNING – HVA HAR JEG LÆRT?.....	17
LITTERATURLISTE	18
SELVVALGT PENSUM	19

Historien

(Hele oppgaven vil inneholde fiktive navn)

Det er lørdag og vi har en rolig dagvakt på lensmannskontoret. Meg og min kollega Martine er midt i lunsjen i det vi mottar en privat telefonsamtale fra en kollega som har fri. Han opplyser at han observerer en godt kjent person av politiet, Geir, som vekker mistanke ved å gå langs vegen med en trillebår full av skrot mens han prater med seg selv. Han ber oss om å dra ut for å høre hvordan det går med han og hva han gjør.

Geir har et utseende som man ofte forbinder med personer som har hyppig kontakt med politiet. Håret hans er langt og pistrete, han har rynkete hud, mangler et par tenner og går som oftest med slitte klær. Han er som regel påvirket av tunge narkotiske stoffer, og i tillegg har han et høyt inntak av alkohol. Dette gjør at han er en svært ustabil person å stå ovenfor, ettersom han kan være alt i fra rolig og hyggelig til høyrøstet, aggressiv og voldelig. Han er registrert i politiets straffesaksregister med saker som omhandler vold, narkotika, tyveri, vold og forulempning mot offentlig tjenestemann.

Et par dager tidligere var jeg på et annet oppdrag hvor Geir var involvert. Der utviklet vi en god relasjon hvor vi kunne spøke og le selv om han ble anmeldt og avhørt på stedet. Han virket svært fornøyd med behandlingen han fikk fra politiet den kvelden. Jeg vet at Martine har mer erfaring med Geir, og merker at hun blir litt mer skjerpet når hans navn blir nevnt enn hva jeg gjør.

Vi velger å kjøre en uniformert cellebil til stedet hvor Geir ble observert. I bilen sier Martine at vi burde kontrollere om gjenstandene i trillebåren tilhører ham. Jeg sier meg enig i dette, uten å tenke noe særlig rundt omfanget av det hun sier. Stedet vi kjører mot er bare noen få hundre meter fra lensmannskontoret, noe som gjør at vi er raskt på stedet. Jeg kjenner på et ubehag som bygger seg opp inni meg når vi nærmer oss, ettersom jeg tenker på hvordan jeg skal finne ut om gjenstandene er hans eller ikke uten å skape en ubehagelig konflikt.

Da vi kommer frem står Geir utenfor noen leiligheter og kikker på gjenstandene i trillebåren sin. I det han ser politibilen som svinger inn i gårdsrommet begynner han å heve stemmen sin og veive med en knyttet neve mot oss. Jeg hører at han roper «kom dere vekk!». Vi går ut av bilen og forsøker å prate rolig til Geir, men han fortsetter å rope høylytt slik at vi ikke slipper til. Han roper «nå er jeg trakassert!», og er tydelig opprørt over at vi tar kontakt med ham. Han er så høyrøstet og oppspilt at jeg må heve min egen stemme for å få ham til å høre etter.

Jeg roper «Hei! Nå må du høre etter på hva vi sier!». Dette får ham til å heve blikket litt, hvor han registrerer at det er jeg som står foran ham. Han sier «åja, er det deg? Du fortjener ikke kjeft», og fra og med da endrer hele situasjonen seg. Det går fra å være et moderat konfliktnivå til at vi holder en rolig samtale hvor han lufter en del frustrasjon rundt overkontrollering og politiets behandling av ham generelt.

Han forklarer at han opplever å bli stoppet av politiet nærmest hver dag, og mistenkeliggjøres for alt han gjør. Det er for meg viktig å vise ham at jeg forstår ubehaget dette må medføre for ham, og at jeg har empati for hans situasjon. Vi forsøker å gi ham så fornuftige svar vi klarer, hvor vi forklarer vår rolle som politi og hva det innebærer i ulike tilfeller. Det virker som om han forstår vår rolle, og respekterer den i større grad etter vi tok oss tid til å forklare den for ham. Vi forteller også om meldingen vi fikk om at han gikk og pratet med seg selv, og at det derfor er viktig for oss å svinge innom for å høre om alt står bra til med ham.

Martine spør om hva han er ute på, og hva han har i trillebåren. Han forklarer at han jobber med å flytte inn i sin nye leilighet, noe jeg merker at han er stolt over å kunne si. Han viser gledelig frem gjenstandene fra trillebåren som han forklarer at han nylig har plukket på en søppelplass. Iveren etter å vise hver og en av dem er stor, og han forklarer hvordan han skal reparere gjenstandene og gjenbruke dem som dekor. Vi ser på bakgrunn av denne forklaringen ingen grunn til å undersøke saken noe ytterligere, og lar ham derfor få fortsette der han slapp før vi kom. Da vi går fra stedet har både Geir, Martine og meg en munter og spøkefull tone ovenfor hverandre, og vinker smilende til hverandre før vi kjører av gårde.

Kritisk refleksjon

I arbeidet som politi møter man mange ulike mennesker, og en stor andel av disse er mennesker som er i en vanskeligstilt situasjon. Vi møter på personer som har sklidd helt eller delvis ut av samfunnet, folk som trenger både medisinsk og psykisk hjelp og mennesker som kanskje er midt i sitt livs største krise. Hendelsen som er beskrevet over handler om nettopp dette; politiets møte med et vanskeligstilt menneske. Min motivasjon for å jobbe som politi innebærer nettopp det å ha muligheten til å hjelpe disse menneskene. Det er politiets oppgave å handle riktig, rettferdig og lovlig. Men er dette mulig i alle tilfeller?

Jeg har tenkt mye på dette oppdraget i ettertid. Jeg ble frustrert fordi jeg forstod begge parter i saken, og hadde problemer med å finne en annen løsning. Det er derfor jeg skriver om dette i

min bacheloroppgave. For å tvinge meg selv til å ta et dypdykk i oppdragets aspekter, teste min forforståelse og med dette forhåpentligvis oppnå en mer nyansert forståelse av det som skjedde.

Arbeidsmetoden «stopp og sjekk» blir presentert i vårt pensum på politihøgskolen, og er et tema med mange aspekter. Tematikken jeg vil løfte er om det var riktig å stanse Geir. For å gjøre dette vil jeg ta for meg de etiske teoriene som omhandler konsekvensetikk og pliktetikk. Videre vil jeg drøfte den samfunnsmessige delen av oppdraget. Her vil jeg reflektere rundt hvilken innvirkning en slik kontrollmetode har på mennesker som blir utsatt for den, samt trekke frem alternative løsninger og muligheter. Det ville vært mulig å drøfte den polititaktiske siden av oppdraget, men dette velger jeg å ikke gjøre på grunn av oppgavens ordbegrensning. Dette ville også ført til en problematikk hvor jeg ikke hadde klart å gått grundig i dybden i mitt fokusområde. Fokuset mitt blir på den mellommenneskelige kontakten.

Men hva skjedde egentlig? Geir sa at han følte seg trakassert, men gjorde han egentlig det? Å bli trakassert er en form for gjentakende krenkelse av en annen person (Wangensteen, 2007 s. 542). Når jeg reflekterer over hendelsen fra hans synspunkt kan jeg se at «trakassert» er et ganske beskrivende ord å bruke. Vår funksjon som kontrolltøver virket ikke som den utløsende faktoren for Geirs sinne og krenkelse. Det virket som om det var alt vi symboliserte ved vår ankomst som trigget hans følelser. Han ble sint fordi vi kom med uniformert bil, iført politiets uniform. Det gjør at det ikke finnes tvil om at vi er politi, og vi synes godt for forbipasserende.

Geirs utseende gjør at han kan faller under kategorien «slask» eller «kjenning», som enkelte i politietaten velger å bruke når de refererer til mennesker i en slik situasjon som Geir er i. Slike slang-ord og uttrykk finnes i politisjargongen, og de «(...) fungerer som en bekreftelse på felles erfaring og forståelse.» (Finstad, 2000, s. 88.). I følge Finstad holder med at man har et utseende og levemåte som korresponderer med slik en person som har begått et lovbrudd har, for å kunne kalles en slask. Man kan altså være en uskyldig slask, (2000).

«Tore Tang» er en velkjent skikkelse i Norsk musikk med opphav fra Stavanger, skapt av musikkgruppen Mods. Hvorfor trekker jeg dette inn i oppgaven min? Jo fordi, teksten i denne sangen beskriver nettopp hvordan et utstøtt menneske plages av samfunnet i hverdagen. «Når han går, alle snur å ser på han. Ikkje løye det, så stygge som han er. Han forstår, de kan'kje

akkseptera han. Han har ingen fortid å se tilbake på.» (Abel, 1981, spor. 4). Teksten beskriver en person som skiller seg ut i samfunnet på en negativ måte. Noen opplever ham som stygg, og det kan tolkes slik at det både gjelder hans utseende og væremåte. Stemplingen samfunnet har utsatt ham for, gjør at han selv forstår hvorfor de ikke kan akseptere ham, ettersom han ikke har en fortid å være stolt av. Vi kan trekke klare paralleller mellom Tore Tangs og Geirs oppfattelse av samfunnet og seg selv.

Det kan tenkes at Geir opplevde situasjonen som ekstra urettferdig, ettersom han ikke hadde gjort noe galt. Hans reaksjon på vår ankomst var mye sterkere enn hva den ofte ellers er med tilfeldige folk vi stopper. Dette kan indikere at han, på lik linje som Tore Tang, er utsatt for en høy grad av stempling fra samfunnet, og at han derfor opplever kontrollen som krenkende. Det er nærliggende å tenke at Geir er klar over at flere innad i politiet, og samfunnet ellers identifiserer han som en slask/kjenning. Både på grunn av hans historikk og væremåte, men også på bakgrunn av det Finstad skriver, hans utseende og omgangskrets. Dette gjør nok at han identifiserer seg selv mer som en slask enn hvordan han selv ville identifisert den vanlige lovlydige borgeren, noe som kan ha ført til at han opplevde det å bli stoppet av uniformert politi på åpen gate som ekstra ubehagelig.

Dette vitner om en selvoppfyllende profeti om at han er en slask. Østerberg beskriver selvoppfyllende profeti som «(...) en type omstendigheter som er slik at når samfunnsdeltakerne tror at noe skal hende, og handler deretter, så hender det.», (2012, s. 62). En slik profeti vil kunne bidra til videre undergraving av seg selv, et utilfredsstillende selvbilde og mangel på motivasjon for endring. Kan jeg som polititjenesteperson gjøre noe for å hindre en slik profetiutvikling i situasjonene jeg møter på jobb?

Jeg kan samtidig forstå at man bruker informasjonen til å se etter tegn til nye straffbare forhold, ettersom dette skaper en effektivitet i arbeidet. Men er det rettferdig behandling? Jeg har selv opplevd at man får øynene opp på en annen måte dersom man kontrollerer en person som har en rushistorikk. Plutselig er det naturlig å kikke litt ekstra etter på kroppsspråk og øyne. Jeg hadde kanskje ikke fokusert like mye på dette dersom personen hadde et plettfritt rulleblad. Men kan ikke en borger som er lovlydig på papiret fremdeles bryte loven? Det er da ikke en rettferdig og objektiv behandling, men likevel er det svært effektivt. Det hendte svært ofte at vi fikk en inngang (grunnlag for hjemmel) til ransakelse/visitasjon av personen, bilen eller personens bopel i disse tilfellene, og pga. dette fikk vi ofte avdekket nye lovbrudd.

«Han seie det, at med døden får eg fred, då skal ingen plaga meg igjen. Eg skal ha ro, der kor eg å Jesus ska bo!» (Abel, 1981, spor. 4). Som teksten henviser til blir Tore Tang ofte plaget. Hvem som plager ham er noe usikkert, men jeg tolker det slik at det refereres til samfunnet generelt. Jeg tror at teksten henviser til vanskeligstilte menneskers daglige kamp mot stigmatisering, marginalisering, diskriminering, stempling og kontrollering. I følge tolkningen av Tore Tangs liv vil han ikke få fred før han er død, noe jeg tror er realiteten for mange av menneskene som har en tung bagasje slik som Geir har.

Teoretisk refleksjon

Var kontrollen hjemlet?

Sett fra politiets ståsted kan man forstå at man grep inn i denne situasjonen, ettersom meldingen vi fikk var av den art at man kunne tenke seg til at Geir hadde behov for helsehjelp. Vi handlet i utgangspunktet ut i fra politilovens §12, som sier at politiet *skal* hjelpe eller sørge for at mennesker som ikke er i stand til å ta vare på seg selv, som følge av sykdom, får hjelp. (Politiloven, 1995). I denne situasjonen var det ikke til fordel for Geir at han var godt kjent av oss som politi, ettersom dette skjerpet våre mistanker om at han hadde behov for helsehjelp med tanke på hans rusproblematikk. I tillegg var også mistanken om et vinningslovbrudd relativt tilstedeværende. Som Finstad skriver: «Hvis han fremdeles lever som en kjenning, særlig som narkotikamisbruker, er det sannsynlig at han kommer til å gjøre noe ulovlig igjen.» (2000, s. 110).

Stopp og sjekk har i utgangspunktet ingen klar hjemmel i lov, med mindre personen som stoppes blir anholdt. En uformell samtale krever ingen lovhjemmel, ettersom det ikke er å anse som en rettslig inngripen. Dette betyr i praksis at personer som stoppes av politiet kan gå sin vei dersom de ikke ønsker å prate. Politilovens §7, 1. ledd beskriver derimot situasjoner hvor politiet blant annet kan anholde personer for å oppklare en situasjon, jf. politiloven §7, 2. ledd. Disse situasjonene er 1. ved ordensforstyrrelser eller *grunn til frykt* for dette, 2. for å ivareta enkeltpersoners *sikkerhet* eller 3. for å avverge/stanse *lovbrudd*, (Politiloven, 1995, §7). Ettersom det å bli anholdt er å anse som et relativt stort inngrep i en persons rettssfære kreves det hjemmel i lov, jf. Legalitetsprinsippet, som sier at «Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov.», (Grunnloven, 1814, §113).

Som man kan se blir vår inngripen ovenfor Geir hjemlet i politilovens §7. Politilovens §2, som omhandler politiets oppgaver, dekker også hendelsen som vårt ansvarsområde. I punkt 4

står det at «politiet skal yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner, i lovbestemte tilfeller og ellers når forholdene tilsier at bistand er påkrevet og naturlig.» (Politiloven, 1995, §2). Geir er å anse som en borger, ettersom han lever og bor i Norge. Ville det ikke være å bryte med vår lovpålagte plikt som politi, jf. Politilovens §§2, 7 og 12, dersom vi ikke stoppet og sjekket om Geir hadde behov for bistand? Vi hadde hjemmel i lov til å gripe inn basert på bekymring for helsen hans, i tillegg hadde vi flere erfaringsmessige grunner til å mistenke at Geir hadde gjort noe kriminelt. Men, var mistanken om at det forelå et lovbrudd like objektiv som lovverket krever?

Stopp og sjekk av Geir – moralsk og etisk riktig?

I denne delen av oppgaven skal jeg drøfte oppdraget opp i mot ulike etiske teorier, for å se om det å stoppe og sjekke Geir kan anses som en god handling sett fra et etisk perspektiv.

«Etikkens formål er å studere hvordan man *bør* handle, og å forstå begrepene vi bruker når vi *evaluerer* handlinger, personer som handler og utfall av handlinger.», (Sagdahl, 2018). Den delen av etikken vi har i vårt pensum på Politihøgskolen tilhører den normative delen av etikken. Spørsmålet om *hva man bør gjøre* står sentralt fremfor spørsmålet om *hva vi faktisk gjør*. Det finnes flere etiske teorier innen normativ etikk, men jeg vil benytte meg av to av de mest sentrale, altså *teleologiske teorier* og *deontologiske teorier*. (Gamlund, Svendsen og Säätelä, 2016). Jeg kommer til å fokusere på *konsekvensialisme*, heretter omtalt som *konsekvensetikk*, innen teleologisk teori. Innen deontologisk teori velger jeg å forholde meg til *kantiansk etikk*, heretter omtalt som *pliktetikk*.

Teleologisk teori – Konsekvensetikk

Konsekvensetikken har en målsetting om at alle som lever i denne verdenen skal bidra til å gjøre den så god som mulig, for flest mulig. Dette inngår i «mottoet» til konsekvensetikken, som sier at man skal gjøre så mye godt man klarer, (Gamlund et al., 2016). For å kunne vurdere hva som er riktig og galt må jeg se på formålet med handlingen som det avgjørende aspektet. «En handling er i henhold til teleologiske teorier moralsk riktig hvis den bidrar til å realisere et bestemt godt formål, og den er gal hvis den ikke bidrar til å realisere dette formålet.», (Gamlund et al., 2016, s. 101). En konsekvensetiker vil kunne si at så lenge handlingens formål er å realisere et bestemt mål, så er det ikke så nøye *hvordan* man oppnår det. Man kan derfor eksempelvis la en handling gå ut over én person, så lenge det gagnar flertallet i en positiv favør. Målet helliger altså middelet, (Gamlund et al., 2016).

Kritikere av konsekvensetikken stiller spørsmål ved at et menneske kan bli brukt som et middel for å nå et bestemt mål. Et svar som ofte gis til kritikerne er «(...) når det gode kommer i konflikt med det rettfærdige, så må rettfærdigheten vike.», (Gamlund et al., 2016, s. 110). Alvoret i konsekvensene avgjør hvilken handling som er riktig eller gal. I hendelsen hvor vi stoppet og sjekket Geir kan vi se at tankegangen om at målet helliger middelet er satt i praksis. Målet var å sørge for at alle mennesker får hjelp ved behov, samt sørge for at kriminalitet bekjempes. For å realisere formålet vårt var vi nødt til å stoppe å prate med Geir om helsen hans, noe som ikke er å anse som særlig krenkende. Men for å finne ut om trillebåren med ting i var hans ble vi nødt til å indirekte mistenkeliggjøre ham for å ha begått et lovbrudd.

En slik mistanke kan oppleves som krenkende og urettferdig, særlig når våre mistanker kun var basert på tidligere erfaringer med- og forestillinger vi har om Geir. Vi hadde ingen konkrete bevis som tilsa at han hadde begått et tyveri, og kunne derfor ikke si noe med sikkerhet om hva som hadde skjedd. Likevel er formålet å anse som godt, ettersom det *potensielt* kan bidra til å gjøre verden til et bedre sted ved at alle får helsehjelp og at kriminalitet blir bekjempet. Sett fra et konsekvensetisk synspunkt betyr dette at å bruke «stopp og sjekk» som et middel, hvor vi mistenkeliggjør Geir for å ha stjålet, er å anse som en god handling så lenge det bidrar til å realisere målene våre. Var det fremdeles en moralsk god handling ettersom vi innså at Geir var uskyldig? Dette er et spørsmål om forutsigbarhet i ens handlinger og konsekvensene av disse. En konsekvensetiker vil argumentere for at en handling fremdeles er god, så lenge den har som *intensjon* å realisere et godt formål – hvor formålet er bedre enn den nåværende situasjonen.

Som nevnt over må rettfærdigheten vike når den kommer i konflikt med det gode. Dette innebærer at konsekvensialister ikke har et problem med å bryte med allmenne retningslinjer innen menneskeverd og rettfærdighet. Dette betyr derimot ikke at konsekvensialister ikke er opptatt av å behandle mennesker med rettfærdighet og verdighet, tvert i mot. I følge en konsekvensialist skal man tilstrebe at alle handlinger vi foretar oss skal ha gode konsekvenser for *alle* mennesker, uavhengig av kjønn, etnisitet, seksuell orientering eller rase. Det de derimot argumenterer for er at man ikke kan spå fremtiden, og at man med det ikke kan ha en garanti for at alle våre handlinger har gode konsekvenser for alle og enhver. «Gitt målsettingen om å gjøre verden så god som mulig, så kan ikke respekt for personer alene legge restriksjoner på hva vi kan og bør gjøre for å realisere denne målsettingen» (Gamlund et al., 2016, s. 110). Det å bryte med grunnleggende rettfærdighet og til tider menneskerettigheter

er en pris man må være villig til å betale for å kunne handle konsekvensetisk, (Gamlund et al., 2016).

Deontologisk teori og pliktetik

Deontologene er uenige med konsekvensetikerne om hva som bør tillates og hva som kan kreves av et menneske. En handling skal for eksempel ikke måtte gå negativt ut over et menneske, selv om det ganger flere ved å gjøre det. Dette er en såkalt deontologisk restriksjon. Selv om også denne teorien ønsker å fremme gode konsekvenser for flest mulig, så kan handlingen i motsetning til konsekvensetikken ikke bryte med hva som er ansett som moralske normer. Moralske normer er plikter og rettigheter man er bundet av, som for eksempel at man ikke skal lyve eller stjele. Dersom handlingen bryter med slike moralske normer er handlingen å anse som gal, (Gamlund et al., 2016).

Pliktetik

Den tyske filosofen Immanuel Kant, som grunnla pliktetikken, mente at en handling ikke kan kalles riktig eller gal basert på konsekvensene den skaper. Han vektla viktigheten av å følge de moralske normene og prinsippene mennesker må følge for at et samfunn skal kunne fungere. Det være seg å ikke lyve, ikke stjele osv. Han mente at våre handlinger ikke kan motiveres av ens egne subjektive mål og ønsker, men derimot av prinsipper som kan være aktuelle for alle. Det er dette han kalte et kategorisk imperativ. Jeg vil fokusere på en av de mest kjente hovedformuleringene av det kategoriske imperativ, nemlig *universaliseringsprinsippet*, (Gamlund et al., 2016.).

Universaliseringsprinsippet går ut på at man skal velge regler for dine egne handlinger som du vil at andre skal kunne følge dersom de havner i liknende situasjoner. «Kravet er at regelen for din egen handling skal kunne *universaliseres*, altså at den skal kunne brukes universelt, av alle.», (Carson & Kosberg, 2012, s. 52). Slik vil man velge prinsipper som ikke skaper unntak for oss selv. Det blir som den gyldne regel fra kristendommen som sier at man skal oppføre seg og handle ovenfor andre mennesker, slik man vil at dem skal gjøre mot deg, (Gamlund et al., 2016.).

I hendelsen med Geir kan man si at vår handlingsregel for vår inngripen med hensyn til hans fysiske helse var at «man skal forsøke å hjelpe alle som har problemer med helsen». En slik handlingsregel er uproblematisk ettersom den spiller på allmenn fornuft. Hadde jeg hatt behov for helsehjelp ville jeg at enhver som påtraff meg skulle forsøkt å hjelpe meg. Men hva med

handlingsregelen vi benyttet oss av for å sjekke om Geir hadde brutt loven? Jeg opplever at den lød som så; «det er lov å forskjellsbehandle for å avdekke lovbrudd», ettersom vi grep inn på bakgrunn av vår tidligere erfaring med Geir, og ikke på bakgrunn av potensielle bevis. Er dette et prinsipp jeg ønsker at alle skal følge? En slik handlingsregel ville undergravet hele rettssystemet vårt, noe som ville resultert i et oppløst samfunn med manglende rettssikkerhet og menneskerettigheter, (Finstad, 2000). Den kan altså åpenbart ikke universaliseres, men gjorde vi da et unntak for oss selv? Handlet vi på tross av all fornuft, fordi vi var i den maktposisjonen vi som politi har?

I vår rolle som politi har man en del arbeidsmetoder vi kan anvende i den hensikt å gjøre vår arbeidsutførelse mer effektiv og treffsikker. Enkelte metoder byr derimot på en hel del etiske utfordringer. Politiblikket er en arbeidsmetode som introduseres for oss på politihøgskolen, og er ofte er en utløsende faktor til politiinitierte oppdrag og kontroller. Den innebærer å kunne ta avgjørelser og prioriteringer basert på tidligere erfaring og kunnskap, (Finstad, 2000). Fordi våre avgjørelser ble tatt på bakgrunn av vår erfaring med ham fra tidligere oppdrag, kan vi si at vi benyttet oss av politiblikket som handlingsgrunnlag i oppdraget. Rent objektivt er det en ganske urettferdig arbeidsmetode når man handler basert på en persons tidligere oppførsel, og ikke den nåværende. En slik metode samsvarer ikke med universalitetsprinsippet, og vi kan derfor si at vi ikke handlet moralsk riktig sett fra et pliktetisk synspunkt.

Ved å ikke gjøre noe med meldingen vi mottok, ville vi etter mitt synspunkt brutt med hva loven pålegger oss å gjøre. Det bryter også med mitt etiske syn, som innebærer at alle medmennesker skal behandles med rettferdighet og verdighet, noe som igjen innebærer å få hjelp i situasjoner hvor det behøves – uansett hvem du er. For å ivareta vår jobb som politi og roller som medmennesker er vi nødt til å gripe inn i denne situasjonen. Vi var derimot ikke nødt til å gripe inn for å stanse et potensielt lovbrudd, ettersom det ikke fantes konkrete bevis mot Geir.

Den viktige men dog vanskelige bruken av politiblikket

Som jeg har drøftet over kan man se at bruken av politiblikket som handlingsgrunnlag kan hjemles i konsekvensetikken. Politiblikket er ikke bare basert på erfaring og kunnskap, men også av fordommer og stereotypier og er med dette et svært farget blikk, (Finstad, 2000). Men fordi politiblikket er såpass farget er det også et svært effektivt verktøy, (Nafstad, 2011). Man har ofte rett i at vedkommende man stopper en gang har vært, eller befinner seg i et kriminelt miljø. Selv om det å kontrollere basert på erfaringer ikke nødvendigvis alltid resulterer i en

reaksjon, bidrar det likevel ofte til å skape en uro i det kriminelle miljøet, (Finstad, 2000). Målet er å gjøre de kriminelles verden lett å forutse samtidig som den skal være uforutsigbar slik at folk ønsker å holde avstand til kriminalitet, (Finstad, 2000).

Kan man stoppe en kjenning og kontrollere vedkommende, bare fordi det er en kjenning? Å svare ja på dette er som å si at det er greit å forskjellsbehandle, stemple og stigmatisere mennesker. Likevel er det dette som skjer i praksis. Men som politi er man avhengig av å kunne jobbe basert på den kunnskap og erfaring man har tilegnet seg. Finstad beskriver et politiarbeid med manglende bakgrunnsinformasjon som «vanskelig, ofte amatørmessig», (2000, s. 120). Vi ville til enhver tid startet fra bunnen av, og ville brukt unødvendig mange ressurser på å komme frem til et resultat. Politiblikket tillater oss å benytte oss av det forspranget vi måtte inneha etter å ha påtruffet enkelte personer og grupper, eller etter å ha vært i ulike situasjoner gjennom politiyrket.

På grunn av politiblikket kan også ens objektivitet settes på prøve. Tilegnet kunnskap og erfaring er ikke lett å glemme når man påtreffer kjente personer i nye situasjoner. Man kan glemme å være like kritisk til egne initiativer som man ville vært ovenfor en person med rent rulleblad. Dette kan føre til en overkontrollering av personer og grupper som på et tidligere tidspunkt har vært i kontakt med- eller i søkelyset til politiet, hvor man kan ha bygget opp en form for skepsis til dem. Finstad skriver at «Skepsis og mistanke *blir* ofte bekreftet. (...) Gjennom sine yrkeserfaringer blir politifolk antakeligvis mer skeptiske enn mange andre», (2000, s. 116).

Under Finstads feltarbeid oppdaget hun at bare 7% av politiinitierte personkontroller førte til «funn», altså et oppdaget lovbrudd (Finstad, 2000). Dette forteller meg at svært mange som ble kontrollert, ble funnet uskyldige av politiet. Det initieres kontroller på bakgrunn av en konstant mistanke om at personer innen en bestemt kategori *kan* ha begått en lovstridig handling, eller *kan komme til* å begå en. «Å likevel bli kontrollert blir lett en bekreftelse på at politiet er urettferdig.», (Finstad, 2000, s. 117). Hva gjør det med et menneske dersom det konstant blir kontrollert av politiet?

Finstad skriver, «Når stopp og sjekk av gatefolket produserer enda mer registrert kriminalitet og enda færre handlingsalternativer for de gjennomkontrollerte, risikerer politiets innsats å produsere en klasse av utstøtte kriminelle. Dette er politiblikkets innebygde problem», (2000, s. 125). Jeg husker når jeg stod foran Geir, som var opprørt over kontrollsituasjonen, at jeg

tenkte; «jeg forstår godt at du er sint», samtidig forstod jeg godt at vi som politi var der. Jeg stilte ikke spørsmål til Martines mistanke om at gjenstandene i trillebåren kunne være tyvgods når det ble sagt i bilen, ettersom det virket naturlig å tenke slik. Det *er* naturlig å tenke at en lovbrøyer med en slik historikk som Geir har, kan ha brutt loven denne gangen også. Jeg reagerer derimot på det å nærmest ta det som et utgangspunkt.

Stopp og sjekk vs. Stopp og prat

Vår intensjon med å ta kontakt med Geir var i utgangspunktet for å kontrollere ham. Men etter å ha sett hans reaksjon, samt fått mer innblikk i hva som faktisk var situasjonen på stedet innså vi at vi måtte omprioritere. Liv Finstad introduserer metoden «stopp og prat», som en motsetning til «stopp og sjekk» (2000). En politibetjent som Elisabeth Myhre Lie intervjuet beskrev de to ulike metodene slik: «Ved stopp og sjekk tar politiet kontakt med publikum ved å ta opp «konstabelblokken» og spørre etter navn og fødselsdato, noe som indikerer kontroll, mens ved stopp og prat slår vi bare av en prat uten at vi skriver ned navnet deres. Vi ønsker bare å bli kjent med dem.» (Lie, 2015, s. 199).

Vi gjennomførte en blanding av de to metodene, ettersom vi var der basert på en mistanke. Når den mistanken ble avkrefte så vi et behov for å bruke litt ekstra tid bare på å prate med Geir, slik at han fikk et utblåsning for sin frustrasjon. Det er viktig å møte publikum på en slik måte at de føler at de blir tatt på alvor, som i dette tilfellet innebar å bruke noen ekstra minutt på å lytte. For å kunne møte publikum på en god måte må man investere litt av seg selv i samtalen. Gå ut av bilen, ta av luen, håndhils uten hansker og vær et medmenneske. «(...). Hverken dialog eller tillit har spesielt gode vekstforhold fra en kontorstol eller bak vinduet i en patruljebil.», (Lie, 2015, s. 28).

Å benytte stopp og prat fremfor stopp og sjekk som metode vil være fordelaktig når det gjelder å komme i kontakt med personer eller grupper som kan ha et anstrengt eller distansert forhold til politiet. Å introdusere seg selv med navn, ha en lett og ledig tone, tørre å spøke med dem og faktisk lære dem å kjenne kan ha en forebyggende effekt i seg selv. «Vi må tørre å være litt mindre stolte i rollen som politi og være litt ydmyke. Tørre å være litt vår egen person, ikke bare en del av uniformen. Da kan vi få til gode menneskemøter og en fruktbar dialog og kommunikasjon med publikum.», (Lie, 2015, s. 24). En slik uformell kontakt kan skape en mindre opplevd avstand mellom oss, og at det oppleves som mindre dramatisk å prate med politiet (Lie, 2015).

Vi må vise ovenfor publikum at vi fungerer som politi for alle, uansett bakgrunn og historikk. Dersom man oppnår dette kan det føre til at de personene som ellers ville nølt faktisk ønsker å nå ut til oss dersom de har behov for hjelp. Det kan også føre til at de gir oss informasjon som vi ellers aldri ville fått, som igjen bidrar til en økt person- og lokalkunnskap for politiet. Målet er å vise til befolkningen at politiet også har en servicerolle, og ikke bare en kontrollfunksjon. (Lie, 2015).

Metoden stopp og sjekk kritiseres i mange studier, særlig fordi den styres av politiblikket. Betjenter som benytter seg av denne metoden er ute etter å kontrollere formentlige kjenninger, og styres derfor mye av ytre faktorer som f.eks. utseende (Lie, 2015). «Stopp-og-sjekk-metoden kan dessuten i seg selv bedømmes som nedsettende og forulempende, uansett hvor høflig den gjennomføres. Særlig vil uskyldige oppleve det som nedverdiggende.», (Finstad, 2000, s. 119).

Det relasjonsetiske aspektet

Når man som politi bygger relasjoner med mennesker, gjerne ved flere anledninger, vil dette kunne bidra til at de er enklere å forholde seg til i fremtiden. Dersom vi er vennlige og høflige mot dem vi møter, vil de trolig ha problemer med å være frekke, aggressive eller voldelige mot deg i potensielle fremtidige hendelser. Man vil sannsynligvis bli møtt med en større grad av respekt og medgjørighet enn dersom man aldri hadde tatt seg tid til å bygge opp en god relasjon i forkant, (Lie, 2015).

Gjennom å ha opparbeidet en god relasjon til Geir fra et tidligere oppdrag, fikk jeg virkelig kjenne på den forebyggende effekten dette hadde i etterkant. Det var da jeg innså at det faktisk har noe å si hvordan man fremstår i andre oppdrag. Når man behandler mennesker med respekt og viser medmenneskelighet ovenfor dem i situasjonen de er i vil det trolig sette spor i dem. Det var derfor ekstra viktig å vise meg verdig den respekten, ved at vi brukte litt ekstra tid på å prate med ham denne gangen også. Kanskje vi bidro i det små til å omvende hans negative tanker om politiet?

En treleddet relasjon

Når man samhandler med mennesker står man automatisk i en relasjon med dem. Det er da, som man kan se av drøftelsen over, viktig å skape en så god relasjon som mulig gjennom god kommunikasjon. Man kaller gjerne deltakerne i en relasjon for subjekt, og subjektene har som oftest et felles tema. Dersom relasjonen består av dette har man en såkalt treleddet relasjon.

Vi som politi må alltid tilstrebe å oppnå en treleddet relasjon dersom det er rom for dette. For å oppnå dette innebærer det at man forholder oss til et felles tema med personene vi prater med. Hvis vi er engasjert i det mennesker forteller oss, vil man skape en felles verden med vedkommende og med det være deltaker i temaet de tar opp (Hoel, 2013).

Dersom relasjonen bare består av to ledd vil man trolig ikke oppnå at det andre subjektet i relasjonen føler seg hørt eller sett. Man får en tilskuer rolle ovenfor den andre, fremfor en deltakerrolle som i en treleddet relasjon. Som politi kan dette innebære at man inntar en styrende rolle i stedet for å lytte til hva den andre sier. Tidvis er dette nødvendig, men i situasjoner hvor det er rom for å skape gode relasjoner med publikum vil en toleddet relasjon være ugunstig. Ikke bare er det ugunstig for å skape en forebyggende effekt hos det andre subjektet i relasjonen, men også fordi det rett og slett kan oppleves som provoserende og nedlatende. Dersom man viser gjennom en samtale at man lytter til hva den andre sier, og bruker deres argumentasjon videre i samtalen, vil man kunne vise at man tar personen på alvor.

Politiets privilegerte adgang til menneskers urørlighetszone

Som overskriften sier har vi som en profesjonell myndighetsutøver et privilegium når det gjelder hvor tett man kan komme innpå andre mennesker. Grunnen til dette er fordi vi har en profesjon som tilsier at vi er verdige personens tillit, og får derfor en tilgang som ellers ville vært unaturlig. Sett opp i mot de naturlige normer og regler som finnes i et samfunn er det naturlig å holde fremmede personer litt på avstand, både fysisk men også personlig. Det blir altså et unntak fra disse normene og reglene når en profesjonell myndighet ber om nærmere tilgang. Et unntak som ikke oppleves som unaturlig, men heller ønsket i mange situasjoner (Christoffersen, 2011).

Alle mennesker har en personlig sone som man selv, ene og alene, har rådighet over. En sone hvor du kan tenke, føle og mene hva du vil, uten at andre kan ha noe å si på det. Det er der dine holdninger og verdier dannes, som igjen skaper din integritet og gjør deg individuell. Man er avhengig av å kunne ha denne i fred, uten påvirkninger fra andre mennesker. Dersom dette ikke ble respektert ville man mistet all autonomi over ens eget liv, noe som ville gjort det å leve svært vanskelig. Det er denne urørlighetssonen vi som politi kan få tilgang til i kraft av å være politi. Når man slipper noen inn dit er man så sårbar og eksponert som overhodet mulig. Det er derfor avgjørende for opprettholdelsen av personens tillit at vi minnes vår rolle i

en slik situasjon, og hvorfor vi i utgangspunktet fikk tilgang til å krysse grensen, (Christoffersen, 2011).

Selv om man har gode intensjoner med å krysse grensen, så kan det likevel oppleves som et overgrep for den personen det angår. Omsorg kan altså bli til en invasjon uten at man selv oppfatter det, ettersom man kan gå seg blind i egne handlinger og midlene man tar i bruk for å nå vårt mål, (Christoffersen, 2011). Christoffersen skriver at «(...) god vilje er ingen garanti mot overgrep og krenkelser. Mange overgrep er begått i den gode viljes navn.», (2011, s. 105). Det blir ikke nødvendigvis en invasjon i det man tar grep om en annens liv, men det blir det når man prøver å bestemme hvordan denne personen skal respondere på midlene du tar i bruk. God profesjonsetikk er å ønske å handle på bakgrunn av det som er til det beste for personen, samt å ønske at personen skal få være et autonomt og selvstendig menneske.

Metode

Hvorfor et vitenskapelig essay?

Jeg har valgt å skrive en hermeneutisk oppgave, i form av et vitenskapelig essay. Gjennom refleksjon av min egen persepsjon sett opp mot relevant litteratur og fakta, ønsket jeg å få en mer nyansert for forståelse rundt temaet stopp og sjekk. For forståelsen er slik man har forstått eksempelvis en hendelse, før man analyserer og tolker denne (Olsvik, 2013). Et essay er en personlig tekst hvor formålet er refleksjon over erfaring for å skape forståelse, (Bech-Karlsen, 2003). Hendelsen med Geir var noe av det jeg opplevde i løpet av mitt praksisår på politihøgskolen, og som kun jeg er i stand til å drøfte basert på mine egne subjektive erfaringer fra hendelsen.

Skriveprosessen

For å få en bedre forståelse av hvordan man skriver en god tekst har jeg benyttet meg av Metode og oppgaveskriving av Olav Dalland (2012), samt Samtalens tynne tråd av Anders Johansen (2003). I skriveprosessen har jeg fokusert på det Johansen skriver; «Å skrive er å tenke. Å skrive ambisiøst er å tenke ambisiøst. Et interessant faglig bidrag har ofte en tiltalende språklig form.» (2003, s. 34). I tillegg, for å få en forståelse av hva et essay er og hvordan det skal skrives, har jeg benyttet meg av Gode fagtekster: Essayskriving for nybegynnere av Jo Bech-Karlsen (2003), samt Vitenskapsteori for politiet – tenkemåter i kunnskapsstyrt politiarbeid, av Egil H. Olsvik (2013).

Det har vært en lang og krevende prosess å skrive et slikt essay, ettersom perspektivet stadig er i endring. Synspunkter jeg har hatt rundt dette temaet har i stor grad blitt utfordret, og endret, noe som vanskeliggjorde det å holde en rød tråd i teksten. Gjennom å skrive dette essayet har jeg hele tiden utviklet min forståelse av oppdraget og vår metodebruk ved hjelp av ny kunnskap. Jeg kan derfor kalle skriveprosessen for en hermeneutisk prosess, (Dalland, 2012).

Avslutning – hva har jeg lært?

Min forforståelse av stopp og sjekk var at det var en effektiv metode for politiet å kontrollere befolkningen på, noe jeg fremdeles står ved. Men det er også en svært effektiv metode for å skape og vedlikeholde kriminelle, samt skape større avstand mellom deler av befolkningen og politiet. Gjennom drøftelser av fordeler og ulemper med politiets metoder har jeg tatt meg selv i å ha tenkt og handlet på en slik måte som jeg nå stiller meg kritisk til. Jeg mener at vi i politiet må få et mer bevisst forhold til bruken av politiblikket i praksis, slik at vi er observante på hvilken påvirkning det har på publikum. Gjennom forståelse for påvirkningen av våre handlinger, god kommunikasjon og relasjonsbygging kan man skape mindre avstand, felles forståelse og økt tillit mellom publikum og politiet.

Neste gang jeg står ovenfor en person som Geir kommer jeg til å være meg selv svært bevisst, både på hvordan jeg går frem i situasjonen og hvordan jeg ordlegger meg. Jeg har lært at man tjener mye mer på å slå av en prat, enn å kontrollere uten grunnlag. En samtale kan fint gå over til en kontroll dersom mistanken skulle dukke opp underveis. Jeg kommer til å være kritisk til kolleger dersom de foreslår en kontroll av en person dersom den er basert på tidligere erfaring, stereotyper eller fordommer. For meg har det blitt viktig å skape en bevisstgjøring rundt dette, etter å ha sett resultatet av overkontrollering i praksis.

Litteraturliste

- Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode fagtekster: Essayskriving for begynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christoffersen, S. A. (Red.) (2011). *Profesjonsetikk: Om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Gamlund, E., Svendsen, L. F. H., & Säätelä, S. (2016). *Filosofi for humanister*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov* (LOV-1814-05-17). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1814-05-17/§113>
- Hoel, L. (2013). *Politiarbeid i praksis: Politibetjenters erfaringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nafstad, I. (2011). *Rusbrukere i det offentlige rom i Oslo: De kriminelle kroppene*. Materialisten: Tidsskrift for forskning, fagkritikk og teoretisk debatt, 38(1)
- Politi-loven. (1995). *Lov om politiet* (LOV-1995-08-04-53). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1995-08-04-53>
- Sagdahl, M. (2018, 20. Februar). *Etikk*. I Store norske leksikon. Hentet 14. Januar 2019 fra <https://snl.no/etikk>.

Selvvalgt pensum

Abel, M. (1981). Tore Tang [Innspilt av M. Abel]. På *Revansj!* [LP]. Stavanger: Staccato Studio.

Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode fagtekster: Essayskriving for begynnere*. Oslo: Universitetsforlaget. (Kap. 2-4. 112 sider)

Carson, S. G & Kosberg, N. (2012). *Etikk – teori og praksis* (1. Utg.). Latvia: Livonia Print SIA. (Kap. 2. 26 sider)

Christoffersen, S. A. (Red.) (2011). *Profesjonsetikk: Om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget. (Kap. 2. 21 sider)

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk. (Kap. 1, 4, 5 og 7. 60 sider)

Hoel, L. (2013). *Politiarbeid i praksis: Politibetjenters erfaringer*. Oslo: Universitetsforlaget. (Kap. 4. 16 sider)

Johansen, A. (2003). *Samtalens tynne tråd*. Norge: Spartacus Forlag. (Kap. 1. 74 sider)

Lie, E. M. (2015). I forkant: *Kriminalitetsforebyggende politiarbeid* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk. (Kap. 2. 24 sider)

Olsvik, E. H. (2013). *Vitenskapsteori for politiet – tenkemåter i kunnskapsstyrt politiarbeid* (1. Utg.) Oslo: Gyldendal. (Kap. 9 og 13. 18 sider)

Wangensteen, B., Landrø, M. I. (Red.). (1993). Bokmålsordboka. *Definisjons- og rettskrivingsordbok*. (2. utg.). Oslo: Kunnskapsforlaget (side 542. 1 side)

Østerberg, D. (2012). *Sosiologiens nøkkelbegreper og deres opprinnelse* (7. utg.). Oslo: Cappelen Damm. (Kap. 12. 2 sider)

Totalt: 354 sider.